

mäter $22 \times 11 \times 7,5$ cm. Ristningen består av åtta runor och av några slingor. Runornas höjd är 12 cm. Anmärkningsvärt är, att slingorna är reliefhuggna, och att de bevarade runorna står utan ramlinjer. Ingen passning finns mellan fragmenten. Det är därför omöjligt att med bestämdhet avgöra, vilken runföljd som skall läsas först. Bägge fragmenten har tydligen tillformats för att passa som byggnadsstenar.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter J. G. Hallmans teckning):

... **ftir** ... ⁵[**o**]₁₀**pur**[**ni** - - **a**]

... æftir ...

»... efter ...»

Till läsningen: Runföljden 1–4 **ftir**, som står på det mindre fragmentet, är djupt ristad. Före 1 **f** finns intet spår av ristning. I 1 **f** finns en flagring mellan översta bistaven och huvudstaven. 2 **t** har dubbelsidiga bistavar, ansatta något nedanför toppen. Skiljetecknet efter 4 **r** består av en djup punkt. Av runan 5 återstår endast ett kort stycke av huvudstavens nedersta del. I 8 **r** är huvudstaven skadad upptill. Från toppen av 9 **i** utgår åt höger en grund, ojämn skåra, som säkerligen är naturlig. Ett kort stycke av runans nedersta del har gått förlorat, då stenen tillformades för att inpassas i trappan. 10 **n** hade enligt Hallman dubbelsidig bistav; runan 12 markeras som ett kort streck, 13 som ett långt, snedställt streck. 14 **a** hade enligt Hallman dubbelsidig bistav.

Hofberg förmodar, att »runstenen fordom varit infattad i sjelfva kyrkodörren». Samma uppfattning hade Dybeck. Denna mening grundar sig på Hallmans opålitliga läsning¹ ... **oþurini** Enligt Hofberg skulle nämligen denna runföljd kunna utgöra slutet av »ordet» [**kirki**]**oþurini** 'kyrkodörren'. Suppleringen och tolkningen är givetvis av flera skäl omöjliga. Dybeck skrev år 1873 till George Stephens för att få hjälp med tolkningen. Stephens svarade (²⁵/₉ 1873): »Jag törs icke hafva någon mening om ett sådant stympadt fragment som **OPURINI** el. **PURI** —.» Jfr texten på fig. 3.

På det år 1957 funna fragmentet har prepositionen æftir stått; därav framgår, att inskriften har varit en minnesinskrift av traditionellt slag. Runföljden **oþur** skulle möjligen kunna suppleras **broþur** eller **moþur**.

2. Väla, Viby sn. Nu i Statens Historiska Museum.

Litteratur: O. v. Friesen, Anteckningar i bok IX, s. 133 f. (UUB); H. Hedberg, Märkligt guldfynd på Väla mark i Viby (i: Örebro-Kuriren den ¹⁶/₁ 1926; Nerikes-Tidningen den ¹⁶/₁ 1926; Upsala, Tidning för Upsala stad och län den ¹⁶/₁ 1926; Tillväxten under år 1926 (i: Vitterhetsakademiens Årsbok 1927, s. III); Statens historiska museums inventarium n:r 17961; SHM, Medeltiden, katalogkort; B. Viberud, Vibyboken (1961), s. 84; S. B. F. Jansson, Guldringen från Väla i Viby (i: Från bergslag och bondebygd 1973, s. 17 f.).

Äldre avbildningar: v. Friesen, blyertsteckning 1925 (ATA); Foto 1926 i ATA, återgivet i Vitterhetsakademiens Årsbok 1927, s. XLVIII, fig. 40 och i Vibyboken (1961), s. 84.

En fingerring av guld påträffades omkring år 1900 på Väla mark. Guldringen kom i dagen under plöjning. Ringen, som bär en runinskrift, insändes år 1925 till Statens historiska museum av intendenten Hugo Hedberg, Örebro. Enligt en anteckning av O. v. Friesen (⁷/₁₂ 1925) hade Hedberg meddelat, att ringen var »jordfunnen för cirka 30 år sedan i Viby sn Närike och egdes av en nu avliden (allmoge-?)kvinna, befryndad med finnaren. Egarinnan har förordnat att ringen skulle överlemnas till Örebro museum och lösesumman skulle gå till hednamissionen.»

I Örebro-Kuriren (¹⁶/₁ 1926) lämnar Hugo Hedberg följande utförliga redogörelse för det märkliga fyndet: »Omkring år 1900 gick en ung odalman och plöjde sin fåra å Väla mark söder om Värnsta — där någon del

¹ Om J. G. Hallman se nedan s. 40, not 1 och s. 44, not 2.

av den numera svunna Skarbysjön lär ha förefunnits och plötsligt rullar ett blankt litet föremål ned från den uppfläktade torvan till fårans botten der detta genast upptogs utan att vederbörande anade vilken dyrgrip han nu höll i sin hand. — Visst förvånades man litet var därborta i Väla över detta fynd — en prydlig och originell guldring med runor — vars make man hittills aldrig hade skådat. Men till all lycka för vetenskapen och forskningen, blev ringen snart nog skrinlagd och törhända i årtal bortglömd(?) — allt fort som det visat sig till största lycka — för att först omkring 25 år därefter — tack vare ett par fornfyndsintresserade personers — f. d. skolläraren Alb. Nilsson och dennes fru, numera boende i Örebro ... — hastiga ingripande bliva räddad åt eftervärlden.» Hedberg fortsätter: »Ringens i fråga har tillhört fröknarna — systarna — Larsson i Väla — av vilka den ena är avliden vid omkring 80 års ålder. Den andra system, fröken Lina L-n lever ännu i den höga åldern av 87 år och är på det högsta intresserad av att få veta vad nu särskilt den gamla ringens runor ha att förmåla från en svunnen tid, så ock dess ålder o. m. s.» — Sedan teckningar av ringen hade insänts till Statens historiska museum, begärde museet att »få låna originalet på några dagar»; det meddelades därefter, att ringen ej skulle komma att återsändas, »enär det här gäller ett jordfynd av guld, vilket i första hand, enl. lagen, skall erbjudas Staten till inlösen». Länsmuseum i Örebro skulle i stället få en avgjutning i förgyllt silver. Se vidare Jansson a. a. s. 18 f.

Statens historiska museum köpte guldringen år 1926 av fröken Lina Larsson i Väla för 200 kronor. Den införlivades med museets samlingar, där den erhöll inventarienummer 17961. Någon avgjutning i förgyllt silver för Örebro läns museum gjordes aldrig.

Fingerringens yttre diameter är 2,7 cm, inre diameter 2,1 cm; mätt över klacken är diametern 2,9 cm. Vikten är 9,586 gram. Bygeln är utvändigt tresidig, klacken är rombformig. Sidoytorna är vid klacken ornerade med stiliserade rankor. På klackens övre yta är en liggande heraldisk lilja ingraverad, och på två av klackens sidor står runinskrifter, som löper ned längs bygeln tresidigt avfasade, långsamt smalnande sidor. Inskriften består alltså av två delar. Den första delen (runföljden 1–10) är 22,5 mm lång, den andra delen (runföljden 11–21) mäter 25 mm. De största runorna — de närmast klacken — mäter omkring 4,5 mm, de minsta »normalrunorna» 2,5 mm. Kortrunorna 4 s, 7 s och 9 s är omkring 1,5 mm. Trots det mycket trånga utrymmet är runorna i regel vackert formade. Stavarnas ändpunkter har markerats med schatteringar, vilket givetvis beror på inflytande från latinsk bokstavsskrift. Dessa schatteringar ger runorna en viss likhet med majuskler.

På katalogkortet (SHM, medeltiden 17961) finns följande beskrivning av fingerringen: »Guld. Omkretsen utvändigt tresidigt bruten, framtill övergående i en på hörn ställd kvadratisk klack; på dess mittfält graverat en liljeliknande palmett, på de snett avfasade sidorna dels, på två av dem, rankornament (på det ena fältet rent lineara), dels, på de återstående sidorna, en — ytterst svårläst — runskrift.»

Runinskriften, vilkens utseende — i tre gångers förstoring — framgår av fig. 6, lyder:

blæsarsesa
5 10

ermikberkui
15 20

Blætsa(ð)r se sa ær mik bær kui

»Välsignad må den vara som mig bär ...»

Till läsningen: Inskriften anges på katalogkortet (se ovan) som »ytterst svårläst». Detta är knappast riktigt. Om man bortser från att runtecknen är små, kan inskriften snarast betecknas som tydlig. Svårigheten ligger bland annat i att avgöra vilken av inskriftens två avsnitt som skall läsas först. Bägge runföljderna skall läsas från klacken. Att ristaren inte har låtit inskriften fortsätta i en följd beror uppenbarligen på att ringen smalnar från klacken och därför så småningom kom att erbjuda en alltför trång ristningsyta. Det största utrymmet erbjöd ringen intill klacken, och där har inskriftens båda delar börjat. Därav följer, att skriftriktningen blir vänsterlöpande i den ena av inskriftens delar; runorna står här

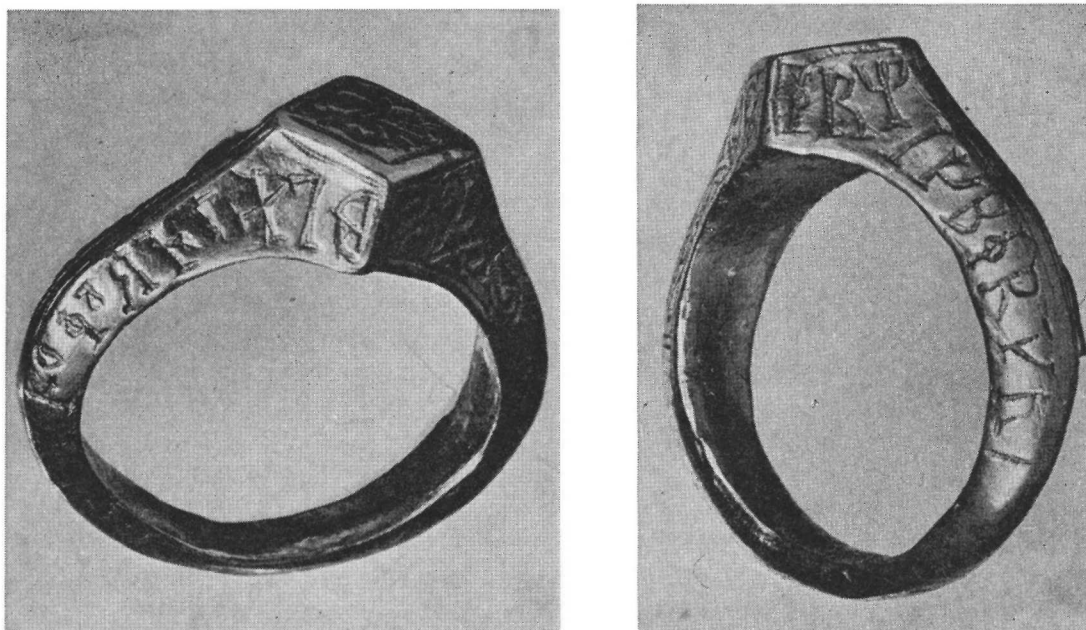


Fig. 5a och 5b. NÄ 2. Viby sn, Väla. (Förstoring). Foto N. Lagergren 1973.

»bakvända». Denna del av inskriften skall enligt min mening läsas först; runföljden **blæsar se sa** har därför numrerats 1–10, runföljden **er mik ber kui** 11–21. — Inga ordskillnadstecken förekommer, ej heller finns några sådana tecken vid inskriftens början eller slut. 1 **b** är lätt missbildat genom att bistavarnas yttersta delar har sammanbundits genom en »överflödig» linje. Runan är emellertid alldeles säker. Runan 3 har tydlig, dubbelsidig bistav, alltså **æ**. Bistaven lutar emellertid snett ned åt vänster i st. f. att luta uppåt i skriftriktningen. Schattering saknas vid bistavens högra slutpunkt, vilket beror på platsbrist; bistaven är nämligen utdragen så långt att den snuddar vid schatteringen i bistaven till föregående runa (2 **l**). 4 **s** har kortform i likhet med inskriftens övriga två **s**-runor (7 och 9). 5 **a** har ensidig, snedställd bistav. 7 **s** och 9 **s** är något missbildade men alldeles säkra. 8 **e** är tydligt stunget med en rund ring, ej med en punkt. Samma utseende har inskriftens två andra **e**-runor (11 och 17). Med 10 **a**, som har ensidig, vinkelrät bistav, slutar inskriften på denna sida av bygeln. I 11 **e** går till vänster från huvudstavens mitt en tunn linje, som har annan karaktär än de avsiktligt ristade. I 12 **r** når bistaven nästan fram till huvudstavens mitt. 14 **i** är ej stunget, ej heller 15 **k**. (Den lilla hålighet som finns i 15 **k** mellan huvudstaven och bistaven, nära bistavens nedre del, är otvivelaktigt endast en ojämnhet i metallen.) I 18 **r** träffar bistaven huvudstavens mitt. 19 **k** är ej stunget. 20 **u** är alldeles säkert; bistaven utgår ett stycke nedanför huvudstavens topp och är ej **r**-vinklad. 21 **i**, som ej är stunget, saknar schattering.

Otto von Friesen, som undersökte Välaringen, då den hade sänts till Statens historiska museum för granskning, avritar (med blyerts) runorna och ringen i sin anteckningsbok; se fig. 7 och 8. Han uppfattar inskriften på följande sätt: **er mik ber kri[st] blæzar zeza[n]**. Hans kortfattade kommentar till läsningen och tolkningen lyder: »ær utan föreg. korrelat se Schlyter Ob.; ej använt efter 1350. zeza[n] = þæþan. Ordföljden och skrivningen av **þ** med **z** (så spor. t. ex. i Ög. o. Vg.) visa att runristaren är en latinkunnig man som ej är van att skriva svenska.»

v. Friesen har emellertid tydligen själv känt tvekan inför läsordningen i sitt tolkningsförsök. Han avslutar nämligen sin kommentar med följande ord: »Kanske bör man snarare läsa i följande ordning: **blæzar þæþa[n] er mik ber kri[st]** 'benedicit postquam me portat aliquis Christus'.»

Fig. 6. Nå 2. Viby sn, Väla. Inskriften i Skala 3:1. Teckning av B. Händel 1973.



På katalogkortet (SHM, 17961) återges inskriften helt korrekt; där återges runan 20 nämligen som **u**, medan v. Friesen felaktigt uppfattar den som **r**. Sedan runorna återgivits meddelas: »Skriften har tolkats av prof. Otto von Friesen: 'Kristus välsignar allt från det man bär mig'.» I *Vibyoken* (1961) återges denna tydning av inskriften.

Den tolkning som v. Friesen föreslår — och som han aldrig själv publicerade — är icke övertygande. Vad först läsordningen beträffar är det knappast troligt, att ristaren har avsett, att inskriften skall börja med objektbiset **er mik ber**, »som mig bär». Denna relativsats skulle i så fall ha börjat utan föregående demonstrativt korrelat i en huvudsats, vilket vore ytterst anmärkningsvärt.¹

En annan svaghet i v. Friesens tolkningsförslag gäller den runföljd som av honom återges som *zeza*. Här skulle ristaren ha åsyftat tidsadverbet *þæþa[n]*. Detta är onekligen ett mycket djärvt antagande. Det förutsätter, att ristaren först skulle ha använt runan ¹ för att beteckna *ts* i verbet *blætsar* och sedan, i det omedelbart därpå följande ordet, låta samma runa beteckna *þ*- och *ð*-ljud. Dessutom skulle han ha underlåtit att rista ordets sista runa — **n**. Trots allt är kanske ändå den viktigaste invändningen mot tolkningsförslaget, att adverbet *þæþan*, 'därifrån', 'därefter', icke passar in i textsammanhanget. En uppfattning av inskriften som »**er mik ber kri[st] blæzar þæpa[n]**» kan icke stödjas, som v. Friesen gör, med hypotesen, »att runristaren är en latinkunnig man som ej är van att skriva svenska».²

Enligt min mening skall inskriften på Väla-ringen uppfattas på annat sätt, både när det gäller ordföljden och den runföljd ¹ som av v. Friesen läses *zeza* och av honom tolkas som det i kontexten egenomliga ordet »*þæþan*». Vad först denna runföljd beträffar bör den läsas *sesa* och uppfattas som två ord, vilket naturligtvis kan göras, eftersom inskriften saknar ordskillnadstecken. Det första ordet är *se* (pres. konj. sg. av fsv. *væra*); det andra ordet är *sa* (m. sg. nom. av dem. pron. fsv. *sa* eller *sar*), alltså korrelatet till den följande relativsatsen: **blæsar se sa er mik ber ...**

¹ v. Friesen hänvisar (se ovan s. 6) till »Schlyter Ob» och åsyftar därmed säkerligen följande uttalande i *Sveriges Gamla Lagar I, Glossarium* (1827), s. 543, artikeln *ær*: »Nonnumquam omittitur illud pronomen v. adverbium, quod respicit h. v.; *þa skal (hin) æftir fara ær sik kællær eighæ*.» Schlyters exempel, som är från Äldre Västgötalagen (Tjuvabalken 10), kan emellertid knappast stödja v. Friesens uppfattning av Väla-inskriftens, enligt hans uppfattning, egenartade konstruktion.

² Det kan också anmärkas, att v. Friesens läsning **kri**, som skulle utgöra början på eller förkortning av **krist**, icke är riktig; det står otvivelaktigt **kui**.

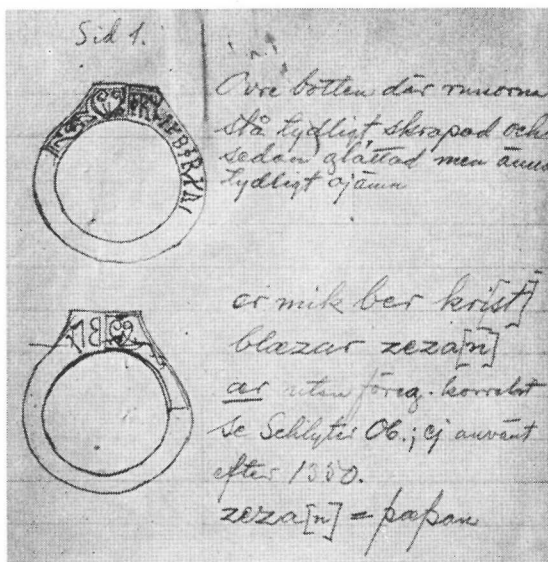
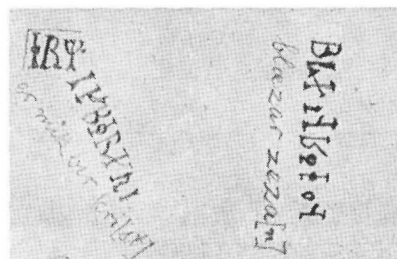


Fig. 7. Nä 2. Viby sn, Väla. Efter blyertsteckning av O. von Friesen 1925.

Fig. 8. Nä 2. Viby sn, Väla. Inskriften avtecknad av O. von Friesen 1925.



Vid en sådan uppfattning av inskriften måste man — vilket givetvis är en svaghet i tolkningsförslaget — räkna med en onöjaktig ristning av det första ordet i inskriften. **blæsar** borde ju återge pres. sg. av verbet fsv. *blæza* (*blæzsa*, *blezsa*), fno., isl. *bleza* (*bletsa*, *blessa*). Så har ju tydligen v. Friesen uppfattat ordet. Hans tolkning stöter emellertid på oöverstigliga syntaktiska svårigheter.

Såvitt jag förstår måste ristaren i stället ha åsyftat *blætsaðr* (perf. part. sg. n. m.); han har alltså utelämnat en **p**-runa.

Ordet *blætsaðr*, 'välsignad', förekommer flerstädes i nordiska källor, särskilt i fornvästnordiska texter.

I ett fragment från 1200-talet av en isländsk, teologisk handskrift¹ heter det: *benedictus þýðist blætsaðr*. Den s. k. Stockholmska homilieboken² ger några exempel: *Benedictus qui venit in nomine domini. blætsaðr sa er komr in nafne domini* (s. 125, rad 7 f.); *þui signum vér oss þa er ver qveþom þesse orþ. at vér þiggem eilífa blætsing af þeim enom blætsaða er til þess com i heim at gefa blætsan eilífs lífs* (s. 125, rad 14); *comeþ ér blætsaðer til fæþor míns* (s. 194, rad 10). Se ytterligare exempel i L. Larsson, »Ordforrådet i de äldsta isländska handskrifterna» (1891), s. 35. — Också i de äldsta norska handskrifterna är ordet väl belagt. Norsk homiliebok³ (från omkring år 1200): *blætsað se þu meðal allra cvænna. ok blætsað se alden cviðar þíns* (s. 33, rad 10 f.); *Oc en scolu þou blætsað vera* (s. 33, rad 22); *Come þer blætsað born faður míns* (s. 169, rad 5). Se vidare »Ordforrådet i de eldste norske håndskrifter til ca. 1250», utg. av A. Holtsmark (1955), sp. 62. En majuskelinskrift på en kyrkklocka från Gjerpen lyder: *Sanctus Petrus apostulus blezi oss*; (se *NIyR* bd 2, 1951, s. 180). Också subst. *blezan* förekommer; även i sammansättningar: *heimkomublezan*, *útfararblezan* (se Fritzner, Ordb. IV, 1972).

I medeltida norska runinskrifter finns också flera belägg på verbet *bleza*. Inskriften från Atrå kyrka (*NIyR* n:r 148), som kan dateras till slutet av 1100-talet, innehåller bl. a. satsen **gub · blæsi · þan · er · gera let**. Såväl *NIyR* nr 325 som 333 (Urnes) ger exempel på *bletsaðr*; i Bergen-fyndet finns, enligt A. Liestøls katalog, tre (ännu opublicerade) inskrifter från omkring år 1300 av följande lydelse: **gub · blæsi · yþr · ranuæih** (Universitetets oldsaksamling inv.nr 40324); **gub · er · alt · ma · blese · sigurþ · prest · er · mek · a** (inv.nr 37208); **... in gub · blisci þik** (inv.nr 37384).

Östnordiskt har verbet *blætsa* tydligen varit mycket ovanligare än i Norge och på Island. Ordet är överhuvudtaget icke belagt i forndanskan. I fornsvenskan finns enligt Söderwalls ordbok fyra belägg, alla från Legendariet⁴: *En spitelskan man J paris som alle styghdus widh blætsade han* (s. 632, rad 13 f.); *annan tima tedhis hon lypta op sins*

¹ AM 655, 4to, XXI, tryckt i *Leifar fornra kristinna fræða islenzkra* (1878), s. 168, rad 30.

² Homiliu-bók. Isländska Homilier efter en handskrift från tolfte århundradet (utg. av Th. Wisén, 1872).

³ Gamal norsk homiliebok (utg. av G. Indrebø, 1931).

⁴ Ett forn-svenskt legendarium (SFS 7, bd 1-3, 1847-1874).

sons hand at blæza brædher (a. a. bd 2, s. 798, rad 1 f.); *dywr j skoghenom oc fughla færdho hanom fædho oc flydo al til hans ok wildo aldre bort gaa for æn han lagdhe sina hand jfwæ thom ok blezsadhe thom* (a. a. bd 2, s. 899, rad 7 f.); *Ginstan blezsadhe blasius watnit ok wæd ginstan aat thorro lande* (bd 2, s. 902, rad 24 f.).

Verbalsubstantivet *blæzan* f. finns i hälsningsformeln i biskop Bryniulfs stadga (år 1281)¹: *Bryniulwær med guð naðum skara biscopær sændir allum þem mannum ær. þætætæ bref se guðs quædiu oc fædurlicæ blæscen* (hs B 10 har *blæszæn*). Substantivet finns också i Legendariet: *Wanhedher for hedher Ban for blæzan* (bd 1, s. 215, rad 2 f.). I Blasiuslegenden i *Klosterläsning*² och i *Sisælinna thræst*³ förekommer verbet *sighna* vid sidan av substantivet *blætsan* i följande sammanhang: *Oc wildo engaledhis fran honom skilias for æn han hæfdhe hwarth thera hannat oc sighnat mz sinne hand Oc hwarth thera thrængdis fram fore annat, at taka blædzsan aff hælagha mansins hand*.

C.-E. Thors⁴ framhåller, att »förekomsten av *blæzan* i en så sen text som S[isælinna] T[hræst] visar, att det i varje fall förstods på 1400-talet (i annat fall skulle det väl ha utbytts mot *vælsighnise*). Att *blæza* dock varit ett utdöende ord, framgår av att det i den unga C-hskr. av Leg[endariet] utbytts mot *sighna*, liksom *blæzan* mot *vælsighnise*».

Thors uppfattning är väl i stort sett riktig, men det förtjänar kanske att framhållas att såväl *blætsa* som *blætsan* har varit i levande bruk långt senare. Laurentius Petri, som var född i Örebro (»Nericius»), använder ordet i sitt år 1566 skrivna arbete *Om Kyrkio Stadgar och Ceremonier* (Wittenberg 1587; KB): »Ty sådana wijgd och bletzat watn, som the Påueskas är, haffue och hedningarna hafft ståndandes widh ingången j theras affguda tempel och latet ther medh bestenckia sigh när the ther in eller vth gingo, såsom man mongestädz *ex historijs* merckia kan» (s. 79). Några sidor längre fram skriver Laurentius Petri, att »wij ... huarken blätze eller wiye». — Haqvin Spegel upptager subst. *Blæzan* i *Glossarium sveogothicum* (1712) och anför som exempel den rimmade frasen »gå i messan och taka blessan».

Thors konstaterar (a. a. s. 291), att *blætsa* »är ett västligt inslag i kyrkospråket. Det är emellertid inte säkert, att det är direkt lån från England; det kan liksom sb. *blæzan* ha inkommit från fvn.»

Innebörden i runföljden 19–21 **kui** är oklar. Den uppfattas av von Friesen som början av — eller en förkortning av — *Kri[st]*. Läsningen **kri** är emellertid, som redan har framhållits, oriktig. Att räkna med en förkortning i slutet av inskriften är i och för sig icke för djärvt. Jfr t. ex. *NIyR* nr 313, där Magnus Olsen tror sig finna **kri** som förkortning av *krist*; runan 20 **u** på Välaringen kan naturligtvis vara felstiad. Man väntar sig emellertid icke att finna *Krist* som avslutning i denna inskrift. Det vore också alltför dristigt att antaga, att Väla-ringens **kui** skulle vara en förkortning av *Kyrie eleison*, som Magnus Olsen, med förbehåll, vågar gissa vara innebörden i runorna **kæ** på *NIyR* nr 356. Någon antagbar förkortning torde icke kunna föreslås som förklaring till den dunkla runföljden.

Det är givetvis ej uteslutet, att inskriften kan ha slutat med ett namn. I så fall borde det väl vara det relativt ovanliga mansnamnet *Gyi* (*Gy*). Detta namn, ristat **kui**, **ku** eller **ky**, förekommer på sex uppländska runstenar (U 79, 100, 160, 166, 225 och 424). Av dessa belägg åsyftar tre en och samma man. Dessutom förekommer troligen namnet på en västgötsk sten (Vg 109). Alla dessa inskrifter tillhör emellertid tiohundratalet och beläggen är sålunda betydligt äldre än inskriften på Väla-ringens. Under medeltiden har namnet tydligen varit mycket sällsynt; i Vitterhetsakademiens personnamnsarkiv har endast ett belägg på namnet *Gyi* förtecknats: *gya dotthir* från år 1463 (Skänninge).

Ej heller tolkningen av runföljden **kui** som mansnamnet *Gyi* är sålunda tillfredsställande. Innebörden i de tre avslutande runorna måste tills vidare sägas vara dunkel. (En otolkad runföljd **kuikui** ingår i en nyfunnen inskrift, ristad i trä; se A. Liestøl, *Runenstäbe aus Haithabu–Hedeby* [i: *Berichte über die Ausgrabungen in Haithabu*, Bericht 6, 1973, s. 96–119.] Jfr E. Moltke, *Et makabert runebræv* [i: *Sønderjysk Månedsskrift* 1973, s. 383].)

¹ SGL 1 (1827), s. 70.

² SSFS 22 (1877–1878), s. 369, rad 25 f.

³ SSFS 59 (1954), s. 75, rad 12 f.

⁴ Den kristna terminologien i fornsvenskan (1957), s. 290 f.

Medeltida fingerringar av guld har ju vid många tillfällen påträffats i vårt land. Enbart i Statens historiska museums samlingar finns ett 60-tal guldringar av detta slag, vilket visar att sådana smycken har varit mycket vanliga; se Aron Andersson i *KLM* 4 (1959), sp. 265 f. och där cit. litt.

Väla-ringen, som är av en, särskilt på Gotland, ofta funnen typ, dateras av C. af Ugglas på katalogkortet (SHM, 17961) till 1200-talets senare del eller 1300-talets början. Numera anses ringen på konsthistoriska grunder tillhöra 1200-talets mitt eller senare del (Aron Andersson). Den nyare dateringen förefaller trolig ur språklig och runografisk synpunkt.

Inte minst genom sin enastående runinskrift bör Väla-ringen tilldelas en framskjuten plats bland guldringarna i Historiska museet; den förtjänar kanske att betecknas som den märkligaste i den stora samlingen.

Edsbergs härad.

Edsbergs härad omfattar Närkes västra del. Häradet gränsar i S och SÖ till Grimstens härad och till Västergötland, i V till Värmland, i N och NV till Karlskoga bergslag, i Ö till Örebro och Hardemo härad.

Häradet omfattar socknarna Edsberg, Hidinge, Knista, Kvistbro, Skagershult, Tångeråsa samt, sedan 1923, hela gränssocknen Nysund.

Från Edsbergs härad är fem ristningar kända, samtliga från den socken som har gett häradet sitt namn. Endast två av dessa stenar (Nä 3 och 4) bär runor. Edsbergs socken, som ligger i häradets östra del, består huvudsakligen av bördig slättbygd. Inom socknen ligger Riseberga Kloster; därifrån härrör fyra av de till vår tid bevarade ristade stenarna. Den femte har kommit i dagen på Frösvi mark (Nä 3), omkring en halv mil S om Riseberga Kloster.

3. Frösvi, Edsbergs sn.

Pl. 2.

Litteratur: D. Waldenborg, Skrivelser till Riksantikvarien den 27/7 1901 och den 8/6 1902 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskrifterna i Närke (i: Från bergslag och bondebygd 1952), s. 59.

Äldre avbildning: Foto 1906 (i ATA).

Runstensfragmentet är nu uppställt på gräsplanen vid Frösvi 2-3, 15 m Ö om mangårdsbyggnaden. Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet 10 E 1 j »Edsberg» (1957).

I ett brev till Hans Hildebrand den 27/7 1901 meddelade folkskolläraren David Waldenborg, att han »å en gård i Frösvi by i Edsberg påträffat en runsten, ehuru troligen ej hel, aldenstund den ej var mer än cirka $\frac{3}{4}$ kv.m.». Runstenen »låg under jordytan då den påträffades och af en händelse blef uppbruten och lagd i en stenmur». Även i ett brev (8/6 1902) till Oscar Montelius omtalar Waldenborg, att han hade funnit »en sönderslagen runsten» i Frösvi by, »å hemmansegaren Viktor Ohlssons ägor. Stenen var lagd i en stengårdsgård.» Enligt en muntlig uppgift till mig (år 1950) skulle fragmentet ha påträffats redan år 1887.

Blågrå granit. Mått: 73 × 50 × 20 cm. Ristningen, som är djup och tydlig, är otvivelaktigt huggen av en van och framstående runmästare. Största runan är 10 cm, minsta 8 cm.

Inskrift:

... ubl : pausi : i ...
5

... (k)umbl pausi æ(ftir) ...

»... dessa 'kummel' efter ...»

Till läsningen: 1 **u** har förlorat huvudstaven i en stor flagring; genom denna skada har stora delar av ristningen på fragmentet fördärvats. 6 **u** är vänt. Runorna 7-9 **si : i** står i en korsande slinga, i vilken inskriftens fortsättning och avslutning torde ha stått.

Runföljden 1-3 **ubl** utgör otvivelaktigt slutet av det på svenska runstenar vanliga substantivet *kumbl* n. (ett 80-tal belägg). Nä 3 ger oss det enda säkra belägget från Närke. Ordet står här uppenbarligen i pl. ack. Om betydelsen av runsv. *kumbl* se N.-G. Stahre, *Stångkåret, Kåksna och Kummelberget* (1952), s. 180 f. och L. Hellberg, *Kumlabygden 3* (1967), s. 83 f.

Om en gravsten från Frösvi 1⁴ se nedan s. 16.